

УДК 711.52

JEL Classification: R1; R12; O15

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006>

В.П. РЯБОКОНЬ, доктор економічних наук,
професор, академік НААН

Децентралізація - шлях до розвитку сільських територій в Україні

Мета статті - розкрити сутність процесу децентралізації влади, його вплив на розвиток сільських територій та намітити шляхи подальшого розвитку сільських об'єднаних територіальних громад.

Методика дослідження. Використано діалектичні методи пізнання процесів і явищ, монографічний (аналіз соціальної інфраструктури та стану створення сільських ОТГ), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формування висновків), порівняльного аналізу (визначено причини і відмінності в динамічному розвитку українського села), емпіричний (комплексна оцінка і аналіз об'єкта дослідження).

Результати дослідження. Проаналізовано процес децентралізації влади і створення сільських об'єднаних територіальних громад, визначено етапи соціального розвитку українського села, причини його деградації, обґрунтовано негативний вплив на формування і розвиток сільських територій надмірної централізації влади, відсутності чіткого розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; досліджено роль місцевого самоврядування у розвитку сільських територій, а також визначено фактори, які сприятимуть прискоренню децентралізації влади в Україні.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні й практичні положення щодо процесу децентралізації влади, успішне проведення якої є запорукою розвитку сільських територій; обґрунтовано необхідність створення на сучасному етапі якісно нової системи суспільного життя і побуту селян, які б змінили демографічну ситуацію й негативні тенденції в соціальному розвитку сільських територій; удосконалено методичні підходи щодо створення об'єднаних територіальних громад та посилення ролі місцевого самоврядування в інституційному забезпеченні соціально-економічного розвитку сільських територій.

Практична значущість. Основні положення і висновки, викладені у статті, містять певні методичні і практичні рекомендації щодо проведення децентралізації влади та її впливу на формування і розвиток сільських територій. Проаналізовано процес децентралізації не тільки через призму досягнення повної самостійності місцевих бюджетів при використанні наявних фінансових ресурсів незалежно від центрального бюджету, а й через чітке розмежування влади і передачі більшості повноважень від центральних до місцевих органів. На конкретних прикладах показано позитивний вплив децентралізації на розвиток сільських територій, відзначено недоліки і прорахунки, які допускаються (адміністративне втручання, поспішність, порушення принципу добровільності при об'єднанні громад тощо), запропоновано заходи з їх ліквідації та успішного завершення процесу децентралізації. Табл.: 2. Бібліогр.: 32.

Ключові слова: децентралізація влади; сільські території; об'єднані територіальні громади; місцеве самоврядування; сільська інфраструктура.

Рябоконт Василь Петрович - доктор економічних наук, професор, академік НААН, головний науковий співробітник відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: ecarp@iae.kiev.ua

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток сільських територій являє собою важливу складову соціальної та регіональної державної політики, основою якої повинно бути відповідне державне регулювання та фінансування. Необхідно визначити пріоритети комплексного розвитку сільських територій, виходячи із соціальних потреб сільського населення. Відродження

сільських територій, виведення їх із кризового стану не можна тлумачити як повернення до певного, раніше досягнутого рівня соціального їх забезпечення. Цей процес слід розглядати з позиції розвитку ефективного аграрного виробництва на інноваційній основі, спрямованого на повне задоволення потреб населення у високоякісних харчових продуктах, забезпечення продовольчої безпеки країни.

На сучасному етапі все більшого розвитку набувають процеси, пов'язані з формуванням суспільного усвідомлення об'єктивної необхідності соціально-економічної та техніко-технологічної перебудови українського села, його аграрної сфери виробництва. У різний час здійснено ряд спроб щодо опрацювання організаційно-економічних програм відродження та розвитку сільських територій, проте основні їх положення, як і ряд законодавчих та нормативних актів, здебільшого залишилися не реалізованими.

Отже, сучасний стан сільських територій знаходиться в критичній фазі, яка тягне за собою дестабілізацію всього народногосподарського комплексу. Серед основних причин такого стану розрізняють недостатню увагу державних органів до проблем села, розвитку сільських територій, відсутність необхідних фінансових ресурсів, повільного, а в ряді випадків незадовільного проведення реформування аграрного сектору.

Для здійснення заходів щодо відродження і розвитку українського села насамперед необхідно подолати нинішній стан у соціальній сфері та головне - усунути причини, що зумовили її занепад. Шлях до розвитку сільських територій визначається через завершення реформи децентралізації влади, сутність якої полягає у переході повноти влади та бюджетів на місцевий рівень, який найближчий до людей, а саме - від державних органів до органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми децентралізації влади та розвитку сільських територій досліджувалися багатьма вченими, серед яких: О.В. Батанов [3], О.М. Бородіна [4], О.Г. Булавка [27], О.П. Василенко [5], Т.І. Гладка [6], Б.М. Данилишин [7], Т.А. Заєць [9], М.Ф. Кропивко [1], Ю.О. Лупенко [1, 27], М.Й. Малік [27], П.Т. Саблук [24], О.Г. Шпикуляк [30] та ін.

Мета статті - розкрити сутність процесу децентралізації влади, його вплив на розвиток сільських територій та намітити шляхи подальшого розвитку сільських об'єднаних територіальних громад.

Виклад основних результатів дослідження. Під впливом сукупності організаційно-економічних, політичних, правових, техніко-технологічних та інших факторів в Україні превалює, як і раніше, пріоритетність розвитку виробничої сфери в аграрному секторі, першочергове створення умов для

нарощування обсягів і підвищення ефективності агропромислового виробництва, що є закономірним процесом. Адже результативність діяльності аграрного сектору економіки значною мірою впливає на продовольчу безпеку країни, розвиток інших галузей господарського комплексу, на рівень забезпечення населення продуктами харчування, слугує матеріально-ресурсною базою для поліпшення умов соціального розвитку сільських поселень, підвищення матеріального й культурно-побутового рівня селян.

Щодо соціального розвитку сільських територій, поліпшення умов життєдіяльності сільського населення, то тут здебільшого переважали й нині переважають на не об'єднаних територіях принципи залишкового виділення коштів і матеріально-технічних ресурсів. Це призвело, як відомо, до призупинення системного відновлення спожитих засобів у соціальній сфері на селі, до матеріально-ресурсного та морального занепаду сільських територій.

На початку 2019 р. сільська поселенська мережа налічувала 28 376 сільських населених пунктів, в яких проживало 5,6 млн осіб економічно активного населення, в тому числі 5,1 млн зайнятого. Серед зайнятого населення в сільській місцевості 68,9% працювали за наймом, майже третина самозайняті та 1,3% - це роботодавці та безоплатно працюючі члени сім'ї.

Безпосередньо в сільських населених пунктах за місцем реєстрації працює 1,6 млн осіб, із них 29,8% - у сільському господарстві, мисливстві та пов'язаних з ними галузях, 3,2 млн осіб зайняті тільки в особистому селянському господарстві, що на 26,9% більше порівняно з 2005 р. Така ситуація пояснюється, передусім, труднощами із працевлаштуванням, із року в рік знижується зайнятість. Так, протягом 2000-2018 рр. чисельність найманих працівників у сільському господарстві скоротилася від 2,8 млн до 476,2 тис. осіб. Одним із важливих факторів, що впливає на зайнятість, є наявність у сільській місцевості суб'єктів господарської діяльності, водночас у 34,2% населених пунктів вони відсутні.

Соціально-економічна криза в Україні зумовила несприятливі демографічні передумови відтворення сільського населення, внаслідок чого погіршився демографічний потенціал, накопичений попередніми поколіннями. За період з 1991-го по 2018 р.

чисельність сільського населення зменшилася на 4 млн осіб, або на 23,5%, а кількість населених пунктів із чисельністю населення понад 500 осіб відповідно на 9,6%. Основною причиною кризи демографічного стану на селі стала активізація негативних процесів: з одного боку, зростання смертності, розлучень, старіння населення, з іншого - зменшення народжуваності та шлюбності селян. Крім того, останнім часом демографічна ситуація на селі значно погіршилася через масову трудову міграцію найбільш продуктивної частини суспільства. Адже за неофіційними даними за межами України трудиться понад 12 млн наших співвітчизників, із них майже 4 млн мають постійну прописку.

Причиною трудової міграції є не тільки прагнення мігрантів поліпшити своє матеріальне становище, хоча ці питання займають превалююче місце, а й можливість створити сім'ї нормальні умови для проживання, навчання з гарантованим соціальним захистом. Причому із села вибуває економічно активна частина населення, яка має відповідну освіту та професійну підготовку. Українці уже входять в топ-5 тих, хто отримав право на постійне проживання або громадянство в 10-ти із 28 країн ЄС. За даними соціологічної групи «Рейтинг», серед опитаних 35% наших співвітчизників хочуть назавжди виїхати з України, а серед молоді у віці 18-35 років на постійне проживання за кордон готові виїхати 54%. Фактично масовий відтік сільських жителів призводить до вимирання, особливо малих і дрібних сіл, створює непоправимі проблеми із забезпеченням кадрами і робочою силою сільських територій.

Потрібна якісно нова система організації суспільного життя і побуту селян, яка б змінила демографічну ситуацію й негативні тенденції в соціальному розвитку сільських територій, а саме: формування молодих сімей, підвищення рівня народжуваності й зниження смертності сільського населення, особливо дітей і осіб працездатного віку, забезпечення природного приросту населення та припинення процесу депопуляції.

У період становлення ринкової економіки здійснювані заходи в аграрній сфері повинні сприяти стабілізації чисельності селянства, оптимізації статево-вікової й професійно-кваліфікаційної структури трудових ресурсів, цілеспрямовано регулювати демографічні та соціальні процеси в сільських регіонах. Посилюється потреба соціального захисту

сільського населення. Внаслідок інфляції, постійного зростання цін і тарифів на соціальні послуги купівельна спроможність сільських жителів знижується, зменшується споживання продуктів харчування, промислових товарів та послуг, безперервно дорожчає вартість життя селян, погіршується їхній життєвий рівень. Діючий пакет соціальних допомог та субвенцій не в змозі зупинити спад рівня життя сільського населення. Більшість сімей не забезпечені життєвим мінімумом. Україна за показниками рівня життя посідає останнє місце в Європі.

Процес зменшення чисельності сільського населення, його продуктивної частини відбувається історично, і ці зміни до певної міри виступають об'єктивним соціально-економічним явищем. При цьому розширюються та зростають вимоги щодо основного фактора діяльності сільськогосподарського виробництва - нарощування обсягів і підвищення якості продовольчих ресурсів для повного задоволення зростаючих потреб населення й виробництва сировини для переробної промисловості. Це відбувається на основі інтенсифікації суспільного виробництва, розвитку матеріально-технічної бази шляхом системного оновлення спожитих засобів, впровадження сучасних ресурсозберігаючих машинних технологій в агропромисловій сфері. Альтернативи розвитку цього процесу, як відомо, немає. Тільки безперервна заміна постійно вибуваючих з аграрного виробництва працівників і техніко-технологічних засобів може забезпечувати відтворення суспільного виробництва.

Разом із тим в Україні спостерігається нерегульований, стихійний процес відтоку сільського населення. У виробничій сфері переважає тенденція до деіндустріалізації сільського господарства. Частина основних засобів сільського господарства у структурі економіки зменшилася від 10,2% у 2001 р. до 4,2% у 2018 р. Забезпечення аграрного виробництва машинно-тракторним парком не перевищує 45-50% від потреби. До того ж понад 90% технічних засобів потребує невідкладної заміни через їх фізичну зношеність. Усе це призвело до того, що виробництво сільськогосподарської продукції у 2018 р. порівняно з 1990-м зменшилося на 0,9 %, а в сільськогосподарських підприємствах - на 16,9 %.

Упродовж тривалого періоду відбувається деградація українського села, наростає

негативна демографічна ситуація, щороку зникають із мапи держави сільські поселення. Так, тільки з 1990-го по 2018 р. кількість сільських населених пунктів зменшилася на 469 од. У переважній більшості сіл культурно-побутові умови не відповідають сучасним вимогам цивілізованого суспільного буття через неналежний рівень забезпечення сільського населення житлом, послугами медичного обслуговування, комунальної сфери, дитячими, освітянськими, культурними закладами, засобами дорожнього сполучення.

Практично зруйновано організаційний механізм державного інвестування розвитку соціальної сфери на селі. Бюджетні асигнування на утримання закладів соціальної сфери у сільських поселеннях відчутно зменшилися і не забезпечують їх нормального функціонування. При цьому спостерігається значна нестача виділених у бюджеті коштів на соціальний розвиток сільських населених пунктів. З передачею об'єктів соціальної сфери на бюджетне фінансування місцевих органів самоврядування ситуація не змінилася, адже у них відсутні для цього кошти. Водночас переважна більшість нових організаційно-правових формувань, зокрема агрохолдинги, фактично самоусунулися від фінансування соціальної сфери села.

Для відродження й розвитку українського села насамперед необхідно подолати нинішній стан у соціальній сфері та головне - усунути причини, які зумовили її занепад. Тут важливо досягти збалансованих міжбюджетних відносин, поєднувати виділення фінансових ресурсів із державного бюджету й коштів із місцевих бюджетів. Причому необхідно мати такі обсяги асигнування, які забезпечать усі потреби розвитку соціальної інфраструктури на селі.

Так, йдеться насамперед про створення широких можливостей для забезпечення потреб людей у сучасній освіті, медицині, соціальних, комунальних, адміністративних та інших послугах. Успішно вирішувати ці питання спроможні органи місцевого самоврядування - сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети за умови надання таким відповідних повноважень та фінансових ресурсів.

Разом із тим на місцях у більшості випадків на розвиток сільських територій негативно впливає надмірна централізація влади, дублювання повноважень центральних і

місцевих органів, причиною якого слугує відсутність чіткого розмежування повноважень між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування. Все це призводить до розбалансування управлінських функцій, їх структурної невпорядкованості та недієздатності. Саме на вирішення цих та багатьох інших питань села чи міста і направлений розпочатий у 2014 р. процес децентралізації влади, який передбачає: передачу більшості повноважень від центральних органів виконавчої влади на рівень територіальних громад і закріплення за ними достатніх фінансових ресурсів; чітке розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також між різними рівнями органів місцевої влади. Органи місцевого самоврядування відповідають за шкільну і дошкільну освіту, охорону здоров'я первинного рівня (поліклініки, фапи), заклади культури, благоустрій, громадський порядок та багато інших злободенних питань. Організація місцевого самоврядування шляхом утворення територіальних громад закріплена Конституцією України, в якій представлено визначення територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення.

Територіальні громади - це спільнота громадян, які усвідомлюють свої права та інтереси, демонструють вміння конструктивно вирішувати питання власного розвитку, залагоджувати конфлікти, можуть управляти економікою, соціальною і культурною сферами життєдіяльності громади та реалізувати власну стратегію розвитку [8].

Прийнятий Верховною Радою Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [18] передбачає об'єднати 10 279 сільських рад у 1200-1500 територіальних громад. Територіальні громади згідно зі ст. 143 Конституції України наділені широкими повноваженнями. Вони безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, яке наявне в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку, а також

бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації й установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції. Фактично вся повнота влади переходить на місцевий рівень. Що стосується вищого рівня (район, область, держава), то на їх вирішенні залишаються питання, які спільні для громад. Так, на обласному (регіональному) рівні це - спеціалізована медицина, вищі навчальні заклади, дороги обласного значення, проблеми регіонального економічного розвитку тощо.

Завданням державної регіональної політики має бути підтримка стратегічних для регіонів проєктів, адже повноцінне місцеве самоврядування виступає передумовою розвитку регіонів з урахуванням їх особливостей. Всі питання, пов'язані з функціонуванням територіальних громад і розвитком інфраструктури (будівництво чи ремонт шкіл, дитсадків, доріг, отримання дозволів, реєстрацій, посвідчень), будуть вирішуватися на місцях без будь-яких дозволів зверху. Верховною Радою України прийнято ряд законів щодо збільшення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг, а саме: державна реєстрація юридичних і фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, а також реєстрація місця проживання, актів цивільного стану, речових прав, регулювання земельних питань, видача паспортних документів.

Прийняття нових законів з питань децентралізації створило правову основу і механізми для прискореного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, спрямування їх спільних можливостей на вирішення проблемних питань своїх територій. Активну роль при цьому відіграли місцеві бюджети, які отримали повну самостійність при використанні наявних фінансових ресурсів незалежно від центрального бюджету.

Разом із тим при об'єднанні громад не можна не враховувати нерівномірності адміністративно-територіального поділу. Адже серед 12 тис. громад (сіл, селищ, міст) у 11% із них нараховувалося менше 500 жите-

лів, у 35,8% - від 500 до 1000, у 45,5% - від одного до 3000 жителів. Більше 50% сільських громад могли існувати лише за рахунок дотацій, які становили понад 70%, у 483 територіальних громадах дотації знаходилися на рівні 90%. При цьому сільські громади з достатніми фінансовими і матеріальними ресурсами не зацікавлені об'єднуватися з іншими громадами, зокрема з малолюдними та економічно слабкими. Непоодинокі факти, коли ініціатором створення сільських територіальних громад виступають обласні та районні державні адміністрації, нівелюючи таким чином принцип добровільності їх об'єднання. Так, обурення членів створеної три роки тому Щирецької ОТГ Львівської області, яка нараховує 11 тис. осіб, викликало рішення приєднати їх до необ'єднаної громади згідно з вимогами з центру мати більші громади. Подібні випадки адміністративного втручання в процес об'єднання територіальних громад мали місце у Київській області та деяких інших регіонах. Нерідко без погодження з громадами визначаються нові адміністративні центри, що створює певні незручності із віддаленістю окремих громад від них, а також із транспортним сполученням.

До цього часу залишається невирішеним питання, яку роль після завершення об'єднання сільських територіальних громад відіграватимуть області та райони, більшість функцій яких будуть передані громадам.

Непоодинокі випадки, коли адміністративними методами намагаються пришвидшити процеси децентралізації. Як підкреслюється в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, «реалізація форсованої децентралізації на основі застосування адміністративного ресурсу не принесе успіху - його забезпечить лише інклюзивний процес, що спиратиметься на вмотивовану участь громад, і насамперед - економічно активного населення та, зокрема, представників бізнес-середовища. Спроможність до органічного поєднання завдань розвитку території, громади як спільноти та місцевого бізнесу як основи її існування - основний виклик, що постає перед реформою децентралізації на її новому етапі.

Упорядкування адміністративно-територіального устрою і вдосконалення системи організації влади - важливі часткові завдання комплексної реформи децентралізації.

Процес передачі повноважень на рівень громад не може обмежуватися лише управлінням медициною, освітою і наданням адміністративних послуг... Успішність реформи має бути закріплена розширенням діяльності громад шляхом поглиблення децентралізації на секторальному рівні: у сферах соціального захисту, енергетики, транспорту, участі у забезпеченні безпеки, охорони правопорядку тощо» [8].

Варто зазначити, що з метою контролю за місцевою владою передбачено створення державних представництв - невеликих структур, які будуть наділені двома функціями: контрольно-наглядовою (контроль за дотриманням законодавства органами місцевого самоврядування) та координаційною (координація роботи органів державної влади на території). У разі прийняття органами місцевої влади незаконних рішень голови

представництв зможуть зупинити їх і звертатися до суду про скасування.

Необхідність удосконалення інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій за допомогою територіальних громад зумовлена потребами оновлення українського суспільства на засадах загальнолюдських цінностей, що вимагає принципово нових підходів до суспільної політики держави, зважаючи на її загальноєвропейський вибір.

На початку 2020 р. уже нараховувалося 1029 об'єднаних територіальних громад із чисельністю населення 11,7 млн осіб, або 27,8% від загальної кількості населення України (табл. 1). Усього було об'єднано 4698 територіальних громад, що становить 39,15% від загальної кількості рад базового рівня, 6263 територіальних громади залишаються поки що необ'єднаними.

1. Динаміка формування об'єднаних територіальних громад в Україні

станом на кінець року

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2020 (станом на 10 січня)
Кількість об'єднаних територіальних громад, од.	159	366	665	806	1029
Кількість жителів в об'єднаних територіальних громадах, млн осіб	1,4	3,1	5,6	8,3	11,7
Площа об'єднаних територіальних громад, тис. км ²	36,8	89,6	167,5	193,4	216,4

Джерело: Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2020 року. URL : <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>.

У 2015-2019 рр. середня кількість територіальних громад, що об'єдналися в одну ОТГ, становила 4,7, середня чисельність населення однієї ОТГ - 10 270 осіб.

До складу об'єднаних територіальних громад уже увійшли 9240 сільських населених пунктів, або 33,7%, у тому числі в міські ОТГ - 1820 (20%), селищні - 3225 (35%), у сільські ОТГ - 4195 (45%).

Повністю вирішено питання із створенням ОТГ у 18 районах, від 50 до 99% - у 147 районах і від 1 до 49% - у 205 районах. Зовсім не створено ОТГ у 95 районах (без урахування 25 окупованих районів АР Крим, Донецької та Луганської областей).

У селищах і селах, які не є адміністративними центрами, передбачається обрати 2884 старост, 786 із них (27,3%) уже обрано, а 1,7 тис. осіб виконують обов'язки старост.

Важливе значення для формування і функціонування ОТГ має державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфра-

структури громад. Так, 646 ОТГ уже отримали у комунальну власність майже 1,5 млн га земель сільськогосподарського призначення. Об'єднаним територіальним громадам згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України на першому етапі повинно бути передано 760 тис. га сільськогосподарських земель державної власності, які знаходяться за межами населених пунктів і щодо яких проведено інвентаризацію. Поки що більша частина земель документально не оформлена. Понад 10 млн га земель сільськогосподарського призначення перебуває в державній власності, передача яких сільським об'єднаним територіальним громадам стане важливою підмогою в зміцненні їх фінансового стану та розвитку сільських територій.

Що стосується фінансування з державного бюджету, то за період реформ воно зросло від 0,5 млрд у 2014-му до 20,75 млрд грн у 2018 р. (табл. 2).

2. Державна фінансова підтримка місцевого та регіонального розвитку

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кошти на підтримку секторальної регіональної політики	-	-	-	0,65	1,1	0,5
Субвенція на розвиток медицини у сільській місцевості (*у т.ч. 4 млрд грн - перехідний залишок із 2018 р.)	-	-	-	4,0	5,0	5,0*
Кошти на будівництво спортивних об'єктів	-	-	-	0,27	0,37	0,75
Субвенція на інфраструктуру ОТГ	-	-	1,0	1,5	1,9	2,1
Державний фонд регіонального розвитку	-	2,9	3,0	3,5	6,0	7,7
Субвенція на соціально-економічний розвиток	0,5	0,8	3,3	6,2	5,0	4,7
Усього	0,5	3,7	7,3	16,1	19,37	20,75

Джерело: Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2020 року. URL : <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>.

У зведеному бюджеті України частка місцевих бюджетів становить 51,5%. Із 2016-го по 2019 р. уряд виділив для ОТГ 6,5 млрд грн на розвиток інфраструктури на їхніх територіях. У 2019 р. з державного бюджету виділено 2,1 млрд грн субвенцій місцевим бюджетам на формування інфраструктури 806 об'єднаних територіальних громад. Це дало змогу ОТГ реалізувати 6380 проєктів, пов'язаних із будівництвом і ремонтом соціальних об'єктів, систем водозабезпечення і водовідведення, з оновленням і ремонтом доріг тощо. У минулому році уряд виділив понад 37,8 млрд грн на ремонт шкіл, дитсадків, лікарень, будівництво котелень, а також на підтримку агровиробників у регіонах, на енергоефективність. У 2017-2018 рр. виділено також 300 млн грн на створення кардіоцентрів.

У 2019 р. близько 46 млрд грн виділено на будівництво і ремонт шляхів, у тому числі 11,5 млн грн передано в регіони на ремонт місцевих доріг. Усього заплановано профінансувати ремонт понад 3500 км автошляхів. Профінансовано десятки соціально важливих проєктів у Київській, Дніпропетровській, Херсонській, Тернопільській та ряді інших областей. Зокрема, для Київської області у 2018 р. уряд виділив кошти на будівництво «Центру розвитку інклюзивної освіти» в Обухові, будівництво гімназії на 14 класів та дитячого дошкільного закладу на 144 місця в м. Буча, добудову до ЗОШ №1 в Україніці, будівництво загальноосвітньої школи I-III ступенів у с. Микуличі Бородянського району, капітальний ремонт головного лікувального корпусу «Київська обласна

дитяча лікарня» у Боярці, капітальний ремонт спортивних майданчиків на території СШ «Сузір'я» в м. Вишгород, реконструкцію головного корпусу Дилерської районної лікарні та десятки інших проєктів області. На проведення дорожніх робіт області виділено майже 875 млн грн на 118,9 км шляхів.

Бюджети об'єднаних територіальних громад зросли в середньому у 5-7 разів, власні доходи місцевих бюджетів - на 165,5 млрд грн: із 68,6 млрд грн у 2014 р. до 234,1 млрд грн у 2018 р. Завдяки процесу децентралізації влади обсяги місцевих бюджетів можуть зрости до 270 млрд грн.

За останні роки бюджетна підтримка та фінансова децентралізація сприяли росту кількості оновлених шкіл. Усього в Україні вже працюють 788 опорних шкіл (із них 331 в ОТГ) та 1260 їхніх філій (532 - в ОТГ). В опорних пунктах та їх філіях навчається 341,6 тис. учнів, у тому числі 150,9 тис. - в ОТГ.

Значна увага в умовах децентралізації приділяється розвитку професійно-технічної освіти. Так, за останні два роки створено 100 навчально-практичних центрів із шести галузевих спрямувань і 17 професій. На оснащення центрів та оновлення навчальних програм виділено майже 200 млн бюджетних коштів.

Разом із тим потрібно визнати, що в процесі децентралізації влади виникає чимало питань в організації та підвищенні освітніх послуг. Понад 60% усіх шкіл повинні бути переведені з підпорядкування державних адміністрацій до органів місцевого самоврядування. При об'єднанні різних громад,

особливо села і міста, виявляються розбіжності у їх професійному потенціалі, а також у рівнях підготовки сільських і міських шкіл.

Крім того, створення опорних шкіл на перший погляд - процес прогресивний, однак він веде до скорочення мережі навчальних закладів, зокрема в малих селах із населенням до 500 осіб, що об'єктивно пришвидшує їх деградацію і зникнення.

За рахунок державного бюджету в сільській місцевості планується відкрити 517 нових амбулаторій, уже створено 778 центрів надання адміністративних послуг, із них - 125 в ОТГ. Усього на підтримку ОТГ урядом направлено 2,1 млрд грн, завдяки чому тільки у 2016-2018 рр. ОТГ отримали можливості будівництва та реконструкції понад 6000 об'єктів.

За роки децентралізації на місцеві бюджети припадає 15% валового внутрішнього продукту, фактично ОТГ стали пріоритетними публічними інвесторами на своїх територіях.

При цьому об'єднання малоспроможних у фінансовому плані, зокрема невеликих сільських громад не в змозі будуть забезпечити себе необхідними коштами, що потребуватиме дотування з державного бюджету. І це при тому, що на селі залишається ряд невирішених питань, у першу чергу в розвитку соціальної інфраструктури. Так, у 2016 р. порівняно з 1990 р. введено в дію об'єктів соціальної інфраструктури: дошкільних закладів, місць - лише 9,7%, середніх навчальних закладів, місць - 2,1, лікарняних закладів, усього ліжок - 12,8, клубів і будинків культури, місць - 2,6%. Для підвезення учнів не вистачає 402 автобуси, у тому числі 203 - у новостворених ОТГ, у незадовільному стані 10797 км доріг для підвезення учнів до опорних шкіл, з них 4302 км - в ОТГ.

У Державному бюджеті на 2020 р. заплановано загальний обсяг субвенцій місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій у розмірі 2 млрд грн, на підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад - 2,1 млрд грн.

Згідно з інформацією Мінфіну у 2020 р. власні доходи від місцевих бюджетів зростатимуть. Це доходи від податку на доходи фізичних осіб, податку на нерухомість та землю, а також єдиного податку і податку

на прибуток підприємств. Тому місцеві бюджети отримають більше коштів на фінансування своїх повноважень. Що стосується обсягу коштів у бюджетах від субвенцій з державного бюджету, то вони спрямовуються на виконання державою своїх загальнодержавних функцій.

На початку минулого року Кабінетом Міністрів України підведено підсумки проведення реформи децентралізації і визначено її новий етап, розроблено й затверджено 23 перспективні плани формування територій громад областей.

Для успішного виконання намічених планів, подальшої децентралізації влади потрібно завершити створення необхідної нормативно-законодавчої бази, яка б визначила соціально прийнятну модель децентралізації. Насамперед необхідно внести зміни до Конституції України щодо утворення виконавчих органів обласних та районних рад, реорганізації місцевих державних адміністрацій в органи контролю-наглядового типу, чіткого визначення сутності громади як адміністративно-територіальної одиниці. Ці та ряд інших пропозицій визначені в проєкті Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)», який 13 грудня 2019 р. Президент України вніс до Верховної Ради України.

Верховна Рада України поки що законодавчо не затвердила ряд позицій зі створення ОТГ, не визначила їх ролі в системі місцевого самоврядування. Для прискорення реформи децентралізації необхідно прийняти ряд Законів, зокрема:

- про місцеве самоврядування в Україні (нова редакція);
- про адміністративно-територіальний устрій України;
- про розпорядження земельними ресурсами;
- про префектів;
- про місцевий референдум та ін.

Вирішення цих питань дасть змогу пришвидшити процеси децентралізації, а також підготувати й провести чергові місцеві вибори восени цього року на новій територіальній основі районів та громад.

Висновки. Актуальність проблем розвитку сільських територій зумовлюється, з одного боку, зростаючою кризою сільського життя, тенденцією сільського населення до зuboжіння, зростанням рівня безробіття, не-

ефективністю заходів держави у намаганні вирішити проблеми села, з іншого - зростанням попиту на об'єктивні переваги сільського життя серед міських жителів.

Запровадження дієвої суспільної політики, спрямованої на вирішення проблем розвитку сільських територій, стає одним з високопріоритетних загальнодержавних завдань, оскільки це дає можливість досягти сучасних світових соціально-економічних стандартів життя суспільства.

Поглиблений аналіз історизму формування і розвитку сільських територій, їх соціального наповнення слугує підставою для обґрунтування на довгостроковий період перспективних напрямів докорінної перебудови цієї надзвичайно важливої сфери суспільного буття. Активну роль у цьому процесі покликані відіграти децентралізація влади, сільські об'єднані територіальні громади, органи місцевого самоврядування.

Формування сільських об'єднаних територіальних громад вимагає проведення ефективної державної політики - потужного

чинника не тільки економічного, а й соціального розвитку сільських територій.

Завданням державної регіональної політики має бути підтримка стратегічних для регіонів проєктів, адже повноцінне місцеве самоврядування виступає передумовою розвитку регіонів з урахуванням їх особливостей. Всі питання, пов'язані з функціонуванням територіальних громад і розвитком інфраструктури, будуть вирішуватися на місцях без будь-яких дозволів. Активну роль при цьому відіграватимуть місцеві бюджети, які отримують повну самостійність при використанні наявних фінансових ресурсів незалежно від центрального бюджету.

Прийняття змін до Конституції України, нових законів завершить створення правової основи і механізмів для прискореного проведення реформи децентралізації влади, що сприятиме спрямуванню спільних можливостей об'єднаних територіальних громад на вирішення проблемних питань формування і розвитку сільських територій.

Список бібліографічних посилань

1. Аграрний устрій України : наукове видання / за ред. Ю. О. Лупенка, М. Ф. Кропивка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 72 с.
2. Бабінова О. О. Державна регіональна політика і регіональний розвиток: сучасні реалії України та європейський досвід. Київ : Фенікс, 2011. 263 с.
3. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Юрид. думка, 2010. 656 с.
4. Бородіна О. М., Прокопа І. В. Аграрний розвиток і саморозвиток громад: модернізація через взаємну адаптацію (теоретико-методологічний аспект). *Економіка України*. 2014. № 4. С. 55-73.
5. Василенко О. П., Дяченко М. І. Децентралізація влади і її наслідки для громади. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/36.pdf.
6. Гладка Т. І. Децентралізація влади в Україні як засіб посилення демократії та підвищення її стабільності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?%20op=1&z=937>.
7. Данилишин Б. М. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 5-11.
8. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналіт. доп. / [Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліло. Київ : НІСД, 2019. 192 с.
9. Заєць Т. А. Розвиток сільських поселень України в умовах децентралізації: можливості та ризики. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 3. (31). С. 48-60.
10. Конституція України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
11. Косач А. О. Теоретичні аспекти впливу процесів децентралізації на економічний розвиток країни. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 16-21.
12. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 квітня 2019 року. URL : https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info.

References

1. Lupenko, Yu.O. & Kropyvko, M.F. (Eds.) (2017). *Ahrarnyi ustrii Ukrainy: naukove vydannia [Agrarian system of Ukraine: scientific edition]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
2. Babinova, O.O. (2011). *Derzhavna rehionalna polityka i rehionalnyi rozvytok: suchasni realii Ukrainy ta yevropeyskyi dosvid [State regional policy and regional development: current realities of Ukraine and European experience]*. Kyiv: Feniks [In Ukrainian].
3. Batanov, O.V. (2010). *Munitsypalna vlada v Ukraini: problemy teorii ta praktyky: monohrafiia [Municipal government in Ukraine: problems of theory and practice: monograph]*. Kyiv: Yuryd. dumka [In Ukrainian].
4. Borodina, O.M. & Prokopa, I.V. (2014). *Ahrarnyi rozvytok i samorozvytok hromad: modernizatsiia cherez vzaiemnu adaptatsiiu (teoretyko-metodolohichniy aspekt) [Agricultural development and self-development of communities: modernization through mutual adaptation (theoretical and methodological aspect)]*. *Ekononika Ukrainy*, 4, pp. 55-73 [In Ukrainian].
5. Vasylenko, O.P. & Diachenko, M.I. (2018). *Detsentralizatsiia vlady i yii naslidky dlia hromady [Decentralization of power and its consequences for the community]*. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, 4. Retrieved from: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/36.pdf [In Ukrainian].
6. Hladka, T.I. (2015). *Detsentralizatsiia vlady v Ukraini yak zasib posylennia demokratii ta pidvyshchennia yii stabilnosti [Decentralization of power in Ukraine as a means of strengthening democracy and enhancing its stability]*. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, 12. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?%20op=1&z=937> [In Ukrainian].
7. Danylyshyn, B.M. (2016). *Detsentralizatsiia u krainakh YeS: uroky dlia Ukrainy [Decentralization in EU countries: lessons for Ukraine]*. *Rehionalna ekonomika*, 1, pp. 5-11 [In Ukrainian].
8. Zhalilo, Ya.A., Shevchenko, O.V., et al. (n.d.) *Detsentralizatsiia vlady: poriadok denniy na serednostrokovu perspektivu. Analitichna dopovid [Decentralization of power: agenda for the medium term. Analytical report]*. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen* [In Ukrainian].

13. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Мінрегіонрозвитку. 2019. Індикатор 7.

14. Про порядок формування стратегій об'єднаних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р.

15. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. *Голос України*. 2014. 23 лип.

16. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 995-р. *Урядовий кур'єр*. 2015.

17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо організації проведення перших виборів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 04.09.2015 р. № 676. *Голос України* від 06.10.2015 р., Офіційний вісник України від 16.10.2015 р.

18. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5.02.2015 № 157-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 13. Ст. 91.

19. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIIP. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

20. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 02.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/print1394882263968161>.

21. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. *Урядовий кур'єр*. 2014. 11 квітня.

22. Розвиток саморегулювання та самоорганізації в АПК України / Ю. О. Лупенко, М. Ф. Кропивко та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка, М. Ф. Кропивка. Київ : ННЦ «ІАЕ». 2014. 44 с.

23. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : монографія / наук. ред. В. В. Борщевський ; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2012. 216 с.

24. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій - запорука відродження аграрної України. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 5. С. 21-23.

25. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 187 с.

26. Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села: сучасний вимір / О. М. Бородіна, І. В. Прокопа, В. В. Юрчишин та ін. ; за ред. чл.-кор. НАН України О. М. Бородіної ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. Київ, 2012. 320 с.

27. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Булавка та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка та О. Г. Булавки. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 74 с.

28. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування / А. П. Павлюк та ін. URL : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/AD-Teritor_alna-gromada-103fe.pdf.

29. Формування соціального капіталу в інституційному механізмі аграрного ринку / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк, В. П. Рябоконь та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 84 с.

30. Шпикуляк О. Г. Інституції аграрного ринку : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2009. 480 с.

31. Шумляєва І. Д. Функціональна характеристика діяльності територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. 2013. № 2 (2). С. 83-89.

32. Lemann N. The myth of community development. *New York Times Magazine*. 2005. January 9.

9. Zaiets, T.A. (2017). Rozvytok silskykh poselen Ukrainy v umovakh detsentralizatsii: mozhyvosti ta ryzyky [Development of rural settlements of Ukraine in the conditions of decentralization: opportunities and risks]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3 (31) [In Ukrainian].

10. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]. *Zakon.Rada*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [In Ukrainian].

11. Kosach, A.O. (2016). Teoretychni aspekty vplyvu protsesiv detsentralizatsii na ekonomichni rozvytok krainy [Theoretical aspects of the influence of decentralization processes on the economic development of the country]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 8, pp. 16-21 [In Ukrainian].

12. Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya stanom na 10 kvitnia 2019 roku [Monitor the decentralization process and reform local government as of 10 April 2019]. (2019). *Decentralization.Gov*. Retrieved from: https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info [In Ukrainian].

13. Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya: Indykator 7 [Monitoring the process of decentralization of power and reform of local self-government: Indicator 7]. (2019). *Minrehionrozvytku* [In Ukrainian].

14. Pro poriadok formuvannya stratehii obiednanykh terytorialnykh hromad: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.11.2015 r. [On the procedure of forming strategies of united territorial communities: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 11.11.2015]. *Zakon.Rada*. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].

15. Pro spivrobotnytstvo terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 17.06.2014 r. № 1508-VII [On cooperation of territorial communities: Law of Ukraine No.1508-VII dated 17.06.2014]. (2014). *Holos Ukrainy*, 23 July [In Ukrainian].

16. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku silskykh terytorii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.09.2015 r. №995-r [On approval of the Concept of rural development: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.995-p dated 23.09.2015]. (2015). *Uriadovyi kurier* [In Ukrainian].

17. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo orhanizatsii provedennia pershykh vyboriv mistsevykh rad ta silskykh, selyshchnykh, miskykh holiv: Zakon Ukrainy vid 04.09.2015 r. № 676. [On amendments to some legislative acts concerning the organisation of the first elections of local councils and village, settlement, city mayors: Law of Ukraine No.676 dated 04.09.2015]. (2015). *Holos Ukrainy vid 06.10.2015 r.* [In Ukrainian].

18. Pro dobroviline obiednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 5.02.2015 № 157-VIII [On voluntary associations of territorial communities: Law of Ukraine No.157-VIII dated 5.02.2015]. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, 13, p. 91 [In Ukrainian].

19. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 № 156-VIIP [On the principles of state regional policy: Law of Ukraine No. 156-VIP dated 02.02.2015]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> [In Ukrainian].

20. Pro mistseve samovriaduvannya v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 02.05.1997 r. № 280/97-VR [On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine No.280/97-BP dated 2.05.1997]. Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/print1394882263968161> [In Ukrainian].

21. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.04.2014 r. № 333-r [On approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organisation of government in Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.333-p dated 01.04.2014]. (2014). *Uriadovyi kurier*, 11 kvitnia [In Ukrainian].

22. Lupenko, Yu.O., Kropyvko, M.F., et al. (2014). *Rozvytok samorehuliuвання ta samoorganizatsii v APK Ukrainy [Development of self-regulation and self-organization in AIC of Ukraine]*. Yu.O. Lupenko, & M.F. Kropyvko (Eds.). Kyiv: NNTS "IAE" [In Ukrainian].

23. Borshchevskiy, V.V. (Ed.) (2012). *Rozvytok silskykh terytorii v systemi yevrointehratsiinykh pryoritetiv Ukrainy: monohrafiia [Rural development in Ukraine's European integration priorities: monograph]*. Lviv: In-t rehionalnykh doslidzhen [In Ukrainian].
24. Sabluk, P. (2006). Rozvytok silskykh terytorii - zaporuka vidrodzhenia aharnoi Ukrainy [Development of rural territories is a guarantee of revival of agrarian Ukraine]. *Visnyk aharnoi nauky*, 5, pp. 21-23 [In Ukrainian].
25. Sotsialno-ekonomichne stanovyshe silskykh naseleynykh punktiv Ukrainy: statzbirnyk [Socio-economic situation of rural settlements of Ukraine: statistical collection]. (2014). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].
26. Borodina, O.M., Prokopa, I.V., Yurchyshyn, V.V., et al. (2012). *Sotsioekonomichnyi rozvytok silskoho hospodarstva i sela: suchasnyi vymir [Socioeconomic development of agriculture and the countryside: modern dimension]*. O.M. Borodina (Ed.). Kyiv: In-t ekon. ta prohnozuv. [In Ukrainian].
27. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., Bulavka, O.H., et al. (2013). *Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2020 roku [Strategic directions of sustainable development of rural territories for the period up to 2020]*. Yu.O. Lupenko & O.H. Bulavka (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
28. Pavliuk, A.P., et al. (2016). *Terytorialna hromada yak bazova lanka administratyvno-terytorialnoho ustroiu Ukrainy: problemy ta perspektyvy reformuvannya [Territorial community as a basic link of the administrative-territorial structure of Ukraine: problems and prospects of reforming]*. National Institute for Strategic Studies. Retrieved from: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/AD-Teritor_alna-gromada-103fe.pdf [In Ukrainian].
29. Malik, M.Y., Shpykuliak, O.H., Riabokon, V.P., et al. (2017). *Formuvannya sotsialnoho kapitalu v instytutsiinomu mekhanizmi aharnoho rynku [Formation of social capital in the institutional mechanism of the agrarian market]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
30. Shpykuliak, O.H. (2009). *Instytutsii aharnoho rynku: monohrafiia [Institutions of the agrarian market: monograph]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
31. Shumliaieva, I.D. (2013). Funktsionalna kharakterystyka diialnosti terytorialnykh hromad [Functional characteristics of the activities of territorial communities]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 2 (2), pp. 83-89 [In Ukrainian].
32. Lemann, N. (2005). The myth of community development. *New York Times Magazine*, January 9 [In English].

Riabokon V.P. Decentralisation is the way to rural development in Ukraine

The purpose of the article is to reveal the essence of the process of power decentralisation, its impact on rural development, and to identify ways for further development of rural united territorial communities.

Research methods. In the research process were used the following scientific methods: dialectical methods of cognition of processes and phenomena; monographic (for analysis of social infrastructure and state of creation of rural united territorial communities); abstract and logical (for theoretical generalizations and formation of conclusion); comparative analysis (for identification of causes and differences in the dynamic development of Ukrainian village); empirical (for complex evaluation and analysis of the research object).

Research results. The process of power decentralization and creation of rural united territorial communities was analysed, and the stages of social development of Ukrainian village were determined. The reasons for degradation of Ukrainian village, the negative impact on the formation and development of rural territories of excessive power centralisation, lack of clear separation of powers between local authorities were identified. The role of local self-government in rural development, as well as the factors that will contribute to accelerating the power decentralization in Ukraine were investigated.

Elements of scientific novelty. Theoretical and practical provisions on the process of power decentralization, successful implementation of which is a key point to rural development, were further developed. The necessity to create a qualitatively new system of social life of peasants that would change the demographic situation and negative tendencies in social rural development at the present stage was proved. Methodological approaches for creating united territorial communities and enhancing the role of local self-government in the institutional support of socio-economic rural development were improved.

Practical significance. The main points and conclusions of the article contain some methodological and practical recommendations for power decentralisation and its impact on the formation and development of rural areas. The process of decentralization was analysed not only through a prism of achieving full autonomy of local budgets when using available financial resources, regardless of the central budget, but also through the clear separation of powers and the transfer of most powers from central to local authorities. Concrete examples have showed positive impact of decentralisation on rural development, as well as possible shortcomings and miscalculations (administrative intervention, haste, violations of the principle of voluntary involvement of communities, etc.) and measures for their elimination and successful completion of the decentralisation process. Tabl.: 2. Refs.: 32.

Keywords: power decentralisation; rural territories; united territorial communities; local governance; rural infrastructure.

Riabokon Vasyl Petrovych - doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS, chief research fellow of the department of social and economic development of rural territories, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: ecaprk@iae.kiev.ua

Рябокoнь В.П. Децентрализация - путь к развитию сельских территорий в Украине

Цель статьи - раскрыть сущность процесса децентрализации власти, его влияние на развитие сельских территорий и наметить пути дальнейшего развития сельских объединенных территориальных общин.

Методы исследования. Используются диалектические методы познания процессов и явлений, монографический (анализ социальной инфраструктуры и состояния создания сельских ОТГ), абстрактно-логический (теоретические обобщения и формирование выводов), сравнительного анализа (определены причины и различия в динамичном развитии украинского села), эмпирический (комплексная оценка и анализ объекта исследования).

Результаты исследования. Проанализирован процесс децентрализации власти и создание сельских объединенных территориальных общин, определены этапы социального развития украинского села, причины его деградации, обоснованно негативное влияние на формирование и развитие сельских территорий чрезмерной централизации власти, отсутствия четкого разграничения полномочий между органами исполнительной власти и органами местного самоуправления; исследована роль местного самоуправления в развитии сельских территорий, а также определены факторы, способствующие ускорению децентрализации власти в Украине.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие теоретические и практические положения о процессе децентрализации власти, успешное проведение которой является залогом развития сельских территорий; обоснована необходимость создания на современном этапе качественно новой системы общественной жизни и быта крестьян, которые бы изменили демографическую ситуацию и негативные тенденции в социальном развитии сельских территорий; усовершенствованы методические подходы к созданию объединенных территориальных общин и усилению роли местного самоуправления в институциональном обеспечении социально-экономического развития сельских территорий.

Практическая значимость. Основные положения и выводы, изложенные в статье, содержат определенные методические и практические рекомендации по проведению децентрализации власти и ее влияния на формирование и развитие сельских территорий. Проанализирован процесс децентрализации не только через призму достижения полной самостоятельности местных бюджетов при использовании имеющихся финансовых ресурсов независимо от центрального бюджета, но и через четкое разграничение власти и передачи большинства полномочий от центральных к местным органам. На конкретных примерах показано положительное влияние децентрализации на развитие сельских территорий, отмечено недостатки и просчеты, допускаемые (административное вмешательство, поспешность, нарушение принципа добровольности при объединении общин и т.д.), предложены меры по их ликвидации и успешному завершению процесса децентрализации. Табл.: 2. Библиогр.: 32.

Ключевые слова: децентрализация власти; сельские территории; объединенные территориальные общины; местное самоуправление; сельская инфраструктура.

Рябокoнь Василий Петрович - доктор экономических наук, профессор, академик НААН, главный научный сотрудник отдела социально-экономического развития сельских территорий, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: ecark@iae.kiev.ua

Стаття надійшла до редакції 03.01.2020 р.

Фахове рецензування: 08.01.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Рябокoнь В. П. Децентралізація - шлях до розвитку сільських територій в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 6 – 17. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006>

Riabokon, V. P. (2020). Detsentralizatsiia - shliakh do rozvytku silskykh terytorii v Ukraini [Decentralisation is the way to rural development in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 1, pp. 6 – 17 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006>

* * *